

Trupulleikar hjá Noreg at gerast stórveldi

Russiskt-norskt stríð um 155.000 kvadratkilómetrar av havumráði

Seinastu nýggjarsnát gjørdist Noreg eitt stórveldi, tá tað legði ca. 1 millión kvadratkilómetrar av havi og 323.000 kvadratkilómetrar av fastlands sokki undir seg. Hetta hendi tá lógin um 200 míla búskaparligt øki varð sett í gildi við fyrivarni hvussu samráðingarslitið um býtið av teimum norðastu økjum millum Noreg og Sovjetsamveldið fór at verða.

Hesar samráðingar hava vart í fleiri umfór uttan úrslit. Ætlanin var at samráðingarnar skuldu halda fram í januar, men so varð ikki. Seinkanin verður hildin grundað á norsku útvisingina av njósnarunum, men Knud Frydenlund uttanríkisráðgjafi avsannar, at samráðingarnar eru slitnaðar.

Ætlanir gjørdar um oljuborning

Høvuðsspurningurin millum Noreg og Sovjetsamveldið er markaði í Barentshavinum, og harvið fiskirættindini. Um onki úrslit spyrst í næstum, kann tað henda, at Noreg útsetir ætlanir um borning eftir olju. Ætlanin var at byrja á Norðkappøkinum næsta summar.

Londini hava hvør sína príccípellu uppfatanir um markaði í Barentshavinum. Russararnir

ynska markað sett eftir sektor-línu-príccíppinum, t.v.s. ein røtt línja í norðan frá russiska-norska markinum. Norðmenn harafturimóti ynksja eitt býti eftir miðlinjuni millum bæði londini. Millum hesi bæði sjónarmið liggja 155.000 kvadratkilómetrar. Umráðið verður ofta kallað »tann gráa zonan«, og bæði londini eru ikki samd um fiskirættindi á hesum stóra øki, men semja er í høvuðsheit um, eina skipan, ið sigur hvussu nógv hvørt landi kann fiska av toski í hinum partinum av Barentshavinum.

Trætumálið verður enn floktari, tá tað eisini er ósemja um týðningarmikil mál viðvíkjandi Svalbard, oyggjabólkinum undir norskum valdi í Ishavinum, va. 700 kilómetrar norðanfyri norskum strondina. Norðmenn halda fast við, at Svalbard liggur á sama sokli sum norska fastlandi, og harvið tryggjar norðmonnum avgerðarrætt yvir økinum.

Hevur Svalbard egna sokkil

USA, England og Sovjetsamveldið hava tikið fyrivarni við hesi tulkun. Svalbard-traktatin frá 1920, undirskrivað av 30 londum, hevur onki svar uppá

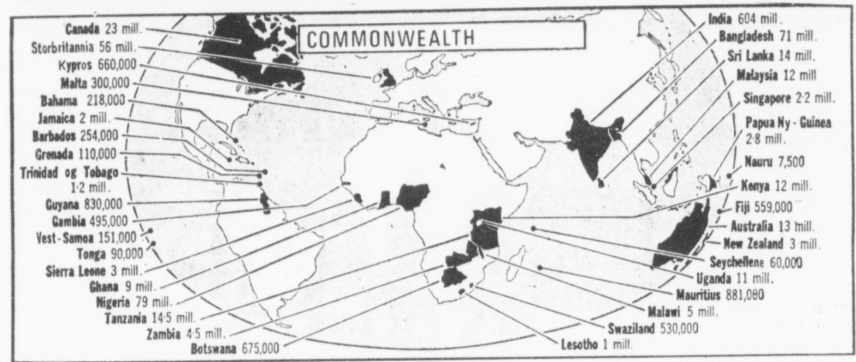
hendan spurning. Við møguleikunum at finna olju á økinum nær Svalbard, vaksa áhugamálini hjá stórveldunum, at fáa rættindi at bora eftir olju í havbotninum runt Svalbard, og fáa fyrirumir av lagaligu skattalógunum, ið galda fyri Svalbard.

Hernaðarlig áhugamál

Eitt triðja evni, ið ger samráðingarnar torførar, er tann vaksandi hernaðarligi áhugin sum bæði USA og Sovjetsamveldið hava á hesum økjum, hvar Norðpálsins íspansari hevur ein

stóran týðning fyri verju móti kavbátum við atom-rakettum.

Tann russiska Kola-hálvoyggin, ið er mark móti Noreg og Finlandi, er út bygd í tey seinastu árinum við rakettstøðum, og Murmansk er vörðin ein ógvuliga stór flotahavn.

36 lond eru framvegis uppí Commonwealth

Herfyri høvdu londini innan bretska felagssamveldið, The Commonwealth, árliga toppfund sín í London — tað var á hesum fundi, at einræðisharrin í Uganda, Idi Amin, varð úthýstur, hóast at útvarpið í Uganda ferð eftir ferð kunngjordi, at nú var Amin á veg til London at vera hjástadur á fundinum. Veruliga fór hann ongantíð avstað, er síðani komið fram, tí eingin skoytti um at siggja hin blóðuga bóðilin á samkomuni í London.

Men hvat er nú Commonwealth og hvørjar eru politiskar uppgávur tess?

Tilsamansumleið 1000.000.000 fólk eru umboðað í hesi heims-samgonguni av fyrrverandi bretska hjálondum, 36 ymisk lond í 6 heimspartum. Tað er óðiliga nógv, ið skilur londini hvørji sær, men higartil hava tey kortini hildið tað verið ein fyrirumir at standa saman ið hvussu er »á pappirinum«. Samgongan er ógvuliga fjølbroytt: gomul og sunn demokratisk lond undir liðini á mest harðrendu einræðislondum. Rísalond sum India við meiri enn 600 milljónum íbúgvum og pinkulond sum Seychell-oyggjarnar við 60.000 og Nauru við einans 7.500 íbúgvum. Summi av londunum innan Commonwealth verða tald millum heimsins ríkastu, onnur millum tey fátækstu.

Í 1948, tá ið tey litaðu londini í Afrika og Asia byrjaðu at fáa fult landafrelsi, gjørdur tey av at ganga uppí Commonwealth, um somu tíð sum heimið »Bretska heimsveldið« — The British Empire — hvarv.

Á samkomuni hjá Commonwealth er fremst hjá teimum

ymsi londunum at leggja fram politisku sjónarmið sín í heims-politikkinum, og tey royna at samskipa ein felags politikk, uttan at hetta altíð eydnast. Samgongan eigur ongan rætt at áleggja ávisum landi nakkað sum helst. Felagssamtýktir verða ikki gjørdar, men roynt verður við semingum at rokka fram á eina felags støðutakan til tey mest avgerandi málini, ið frammi eru í tíðini.

Eyðkenni fyri londini í Commonwealth er, at tey hava eitt ógvuliga víttfeyndandi samarbeiði á handilsliga økinum. Tey ríku og væl fyrirkomnu londini innan samgonguna hjálpa teimum fátæku, t.d. tá ið talan er um jarðarbrúk og teknologi. Eisini innan mentan og undirvising er fyrirmyndarlig samvinna.

Men ikki øll tey gomlu bretska hjálondini gjørdur av í 1948 at fara upp í Commonwealth, og summi hava síðani sloppið sær burtur úr samgonguni. Soleiðis fór Suðurafríka burtur úr í 1961 orsakað av at hini limalondini funnust at rasu-skilnaðar-politikkin hjá Suðurafríka. Pakistan fór burtur úr í 1972 orsakað av ósemju um Bangladesh, sum framvegis er limur av Commonwealth — og hitt mest fátæka landið í samgonguni.

Felags fyri samgonguna er, at bretska drotningin formiliga stendur á odda. Tilsamans 15 av londunum í samgonguni eru monarkisk stjórnar, hini 21 eru lýveldi. Men øll 36 londini acceptera Elizabeth drotning sum »høvd«.

Ein møguleiki er at tá, grundstuðularnir undir Common-

framhald á síðu 12

Ikki altíð stuttligt at fara til handils í Prag

Tað er torført at fáa hendur á frukt. Og kálvakjót finnst ikki í handlunum, men annars eru handlar okkara fullir av vörum. Hetta var ein heldur spoykslig viðmerking í tjekkoslovakiska blaðnum »Listy« um vørubandil í Prag, blaðið hevur givið út av sosialistisku andstöðuni móti núverandi politiska valdinum — í útleid — og greinin ger vart við at tað ikki hevur eydnast. Husak-einræðisstýrinum, at fremja ein sunnan brúkarapolitikk, sum teir stýrandi í Prag hava ornað sær av.

Og tekin eru til, at mynduleikarnir í Prag sjálvir viðganga at hesin brúkarapolitikkur er mis-eydnaður, á toppfundi í sentralstjórnini hjá tjekkoslovakiska kommunistaflokkinum herfyri var høvuðsevnið: at skapa betur skil á teimum materiellu víðurskiftunum hjá vanligum fólki, ið leita til handils. Høvuðsrøðarin á hesum fundi, Lubumir Strougal, forsetisráðgjafi undir Husak forseta, hevði hvassar atfinningar til landsins idnaðar- og handilsráðharradeildini. Hann segði at tað var ein veruleiki, at landið er illa fyri við vörur, sum eru vornar vanligar í einum hvørjum húsarhaldi í dag, t.d. vaskimaskínur, steintoy, súklur, radiotól og bandupptakarar. Eisini hvat ið meðlum víðvikir mugu tiltøk fremjast at fáa eina betri goðsku fram á marknaðan.

Frá einum matvørubandil í Prag hevur Tjekkiska skemtiblaðið »Dikobraz« hesa teknig. Krumbakvinnan sigur við hin unga lærlingin: minst til, tá ið tú selur súrepli: altíð eitt rotið saman við einum frískum!

Tað ið handlarnir vanligar bjóða er ikki eftir tykki hjá vanligum fólki. Vit framleiða vörur, sum hvørki eru tíðarhóskandi hvat ið snið og teknikki viðvíkur, tær vera liggjandi á vørgoymslunum, tí eingin vil keypa hesa vøru, og mugu tær avskrivast við stórum peningatapi, segði Strougal, og hann legði aftrat:

Við solu av kjóti, frukt og grønmeti fer ofta fram bæði grovar prísásetanir og beinleiðis svik, ofta fær hann ið keypir ikki tað av ávisari vøru hann hevur goldið fyri.

Orsøkina til hesa negativu

meting av víðurskiftunum innan handilin í Tjekkioslovakia í dag, sum teir leiðandi sjálvir koma við, halda menn m.a. vera, at umleið 40% av øllum økonomiskumleiðarunum í tíðarskeiðnum 1970—1971 fingur sekkin orsakað av at teir tóku undir við demokratiseringina, ið Alexander Dubcek setti sær fyrir longu í 1968, men sum hann ikki slapp at fara ígjøgnum, tí at hin »harða kjarnan« í kommunistaflokkinum, stuðlaðir av russum forðaðu fyri tí. Teir flestu nýggju leiðarar eru flestu flokspamparar heldur enn økonomar.